

Uniwersytet
Wrocławski

PERCEPCJA KRAJOBRAZU PRZEZ SAMORZĄDY I SPOŁECZEŃSTWO W KONTEKŚCIE KSZTAŁTOWANIA TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ NA DOLNYM ŚLĄSKU

Agnieszka Latocha

Magdalena Duda-Seifert

Marta Pucicka

Pracownia Badań Krajobrazu

Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego

Plan wystąpienia

1. Cel i metody
2. Podstawowe koncepcje
3. Tożsamość regionalna a percepcja krajobrazu w świetle literatury
4. Krajobraz jako element planowania rozwoju przestrzennego samorządów
5. Podsumowanie

1. Cel i metody

CEL: określenie znaczenia percepcji krajobrazu dla kształtowania poczucia tożsamości regionalnej i rozwoju regionalnego na przykładzie Dolnego Śląska

METODY (pierwszy etap badań):

1. Analiza literatury przedmiotu
2. Analiza dokumentów planistycznych w gminach dolnośląskich

2. Podstawowe koncepcje

Tożsamość regionalna:

- ❖ poczucie związku zbiorowości ludzi z **obszarem** ich zamieszkania (Chojnicki i Czyż, 1993)
- ❖ poczucie odrębności własnego **terytorium** (...) i własnej grupy społeczno-terytorialnej (Rykiel, 1999);
- ❖ samoświadomość mieszkańców, ich identyfikacja z **regionem**, rozpoznawanie go jako własnego (Paasi, 2009, 2011),

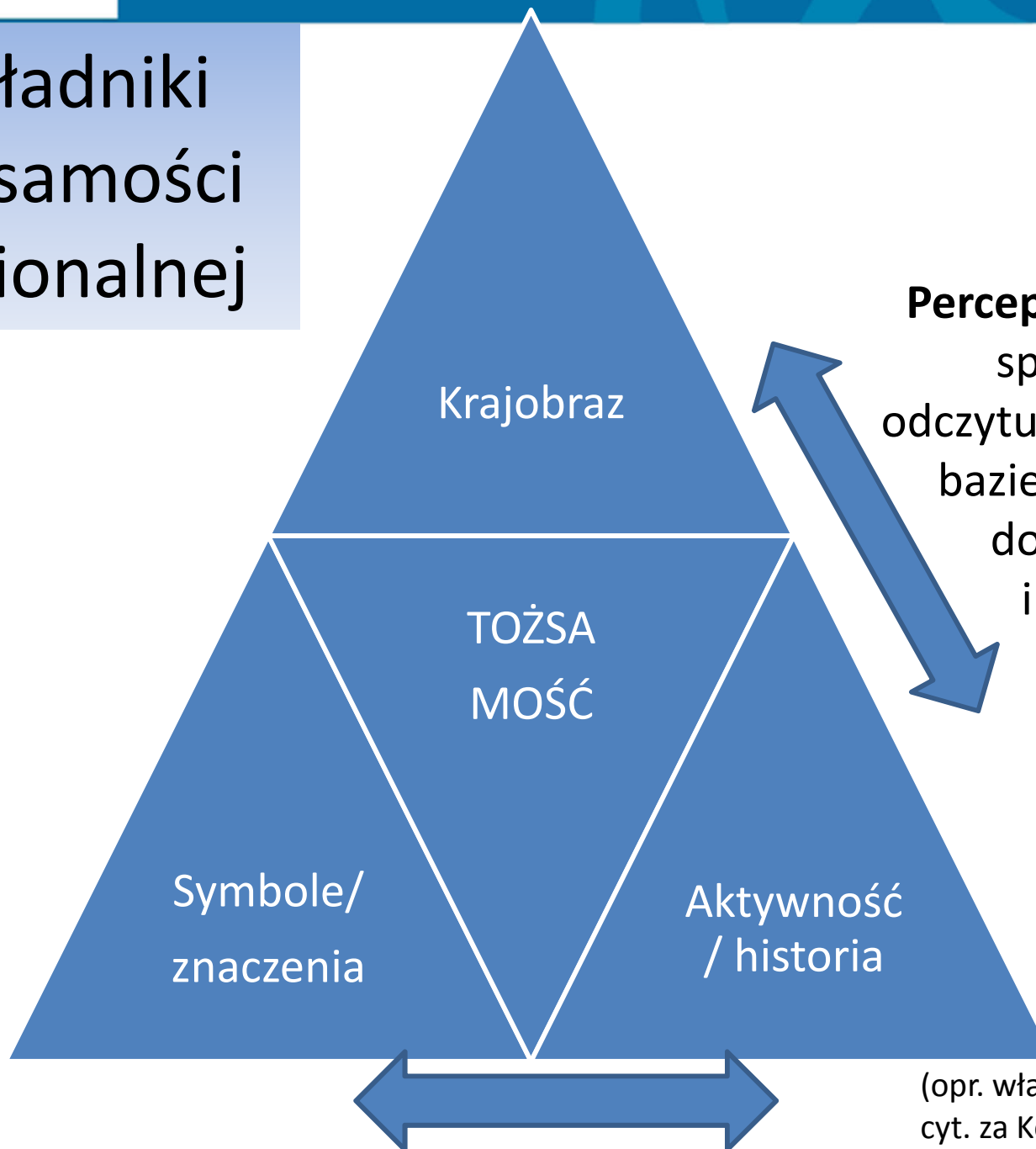
Tożsamość terytorialna jest określona przez **unikatowość obszaru geograficznego**: krajobrazu i cech z nim związanych (Roca i Oliveira-Roca, 2007)

W świetle EKK (2006): **krajobraz** to podstawa tożsamości społecznej.

2. Podstawowe koncepcje

Składniki
tożsamości
regionalnej

(opr. własne na podst. Relph 1976
cyt. za Keylor 2008)

Okres 1945 – do lat 70. XX w.

Zmiany polityczne i narodowościowe po II wojnie światowej
(wysiedlenie rdzennej ludności/ napływ nowych osadników)

- „Oswajanie krajobrazu” – koncepcja „powrotu do macierzy”
- „Szok cywilizacyjny” – zderzenie z obcym dziedzictwem niemieckim i z różnorodnością etniczno-kulturową ludności napływowej – konserwatyzm własnych tradycji
- Okres komunistyczny – legitymizacja polskości Ziemi Zachodnich – nie śląskości
- Poczucie tymczasowości u nowych osadników – brak zakorzenienia w przestrzeni
- Utrudnione tworzenie wspólnoty w przestrzeni i czasie (brak polskich cmentarzy, architektura i krajobraz niezrozumiałe)

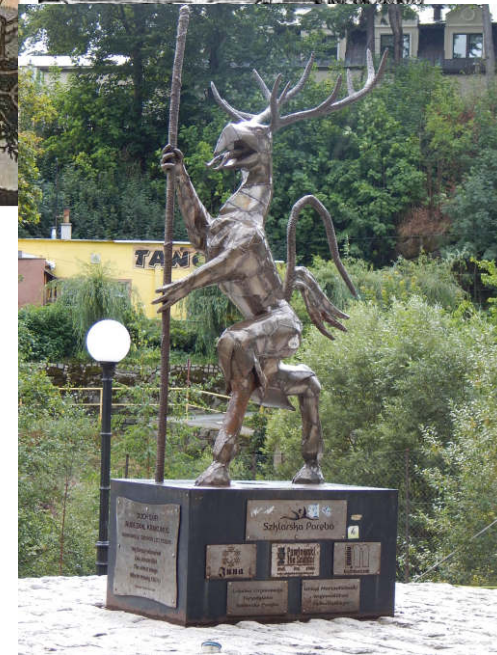

3. KSZTAŁTOWANIE TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ NA DOLNYM ŚLĄSKU PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ – RYS HISTORYCZNY

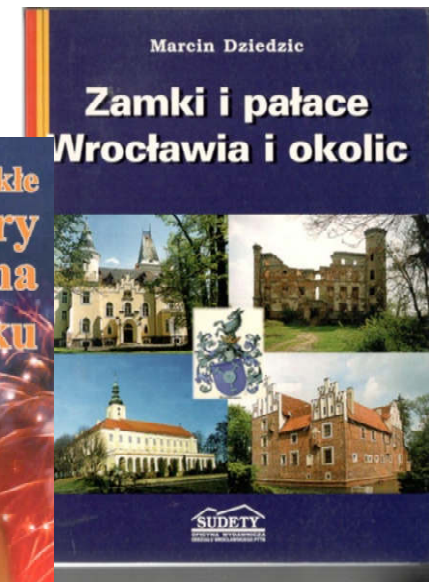
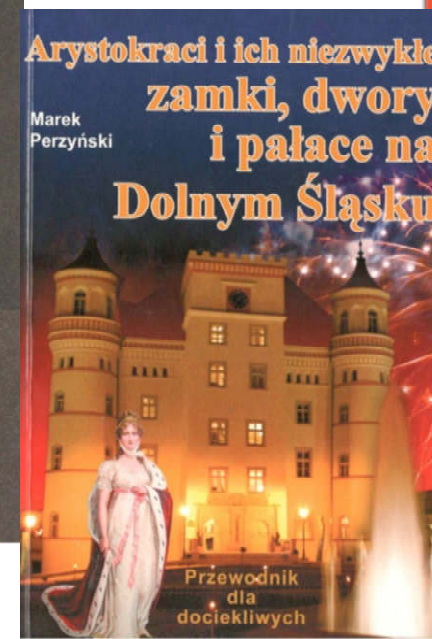
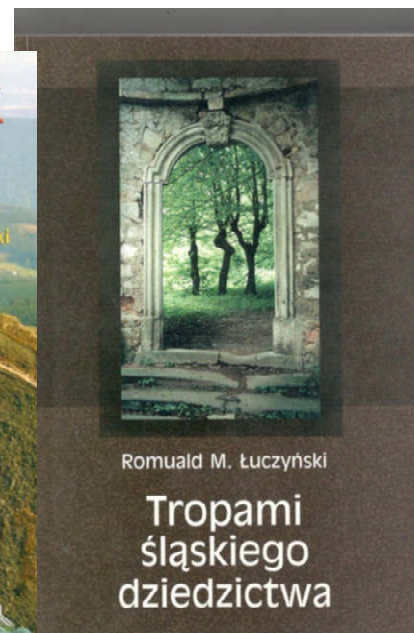
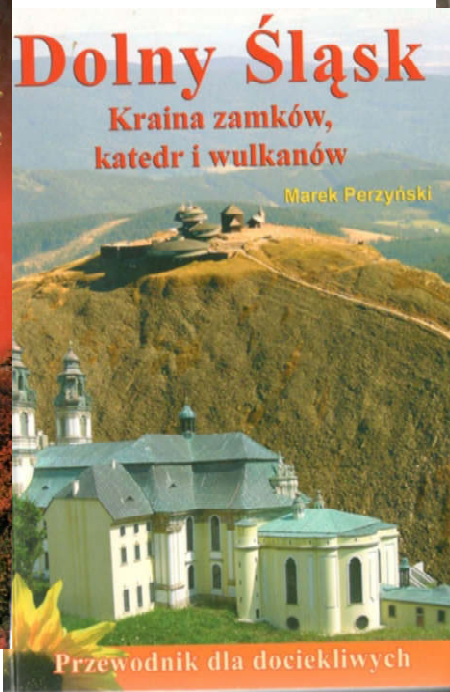
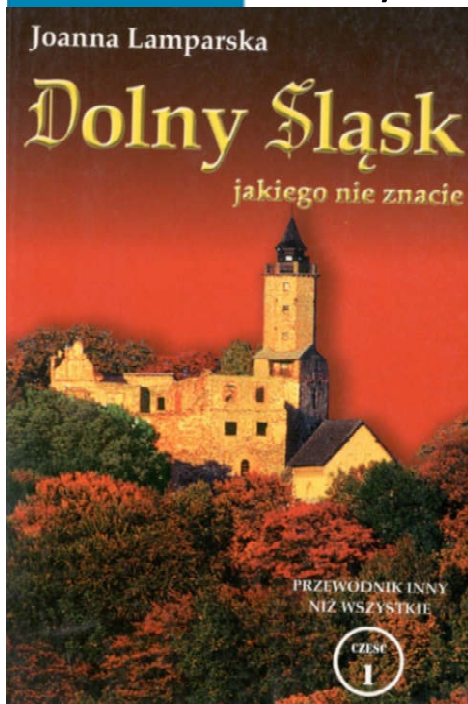
OD LAT 70. XX W. – ZMIANA PODEJŚCIA

- Syndrom „trzeciego pokolenia”
- Rozwój turystyki, promocja walorów krajobrazowych i turystycznych
- Działalność artystyczna/kolonie artystyczne – głównie Karkonosze
- Nawiązania do lokalnych legend i opowieści – tworzenie pamiątek regionalnych

PRZEMIANY SPOŁECZNO-POLITYCZNE PO 1989 R. I AKCES DO UNII EUROPEJSKIEJ W 2004 R.

- Ustabilizowanie stosunków polsko-niemieckich
- Idea „Europy regionów”
- Wzmocnienie tożsamości regionalnej (m.in. reforma administracyjna w 1999 r.)
- Reforma szkolnictwa – edukacja regionalna
- Wzrost zainteresowania historią przedwojenną regionu
- Nowi osadnicy/ migranci z miast
- Wydarzenia „tożsamościowotwórcze”

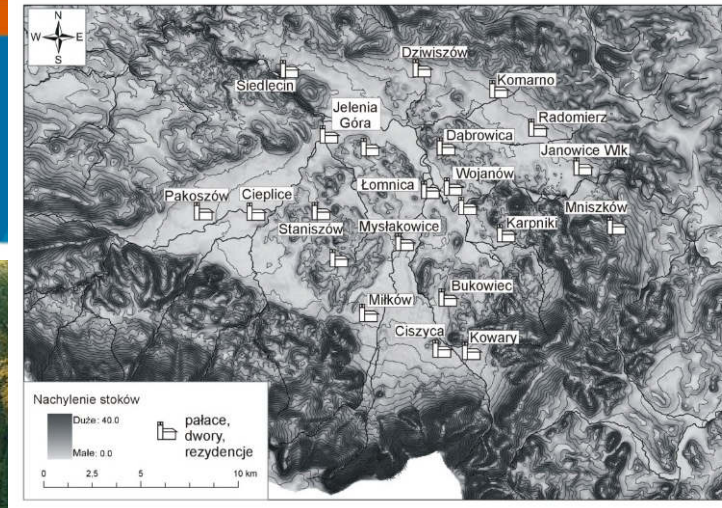

Uniwersytet
Wrocławski

Park Kulturowy Kotliny Jeleniogórskiej „Dolina Pałaców i Ogrodów”

Łomnica

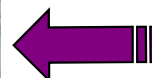
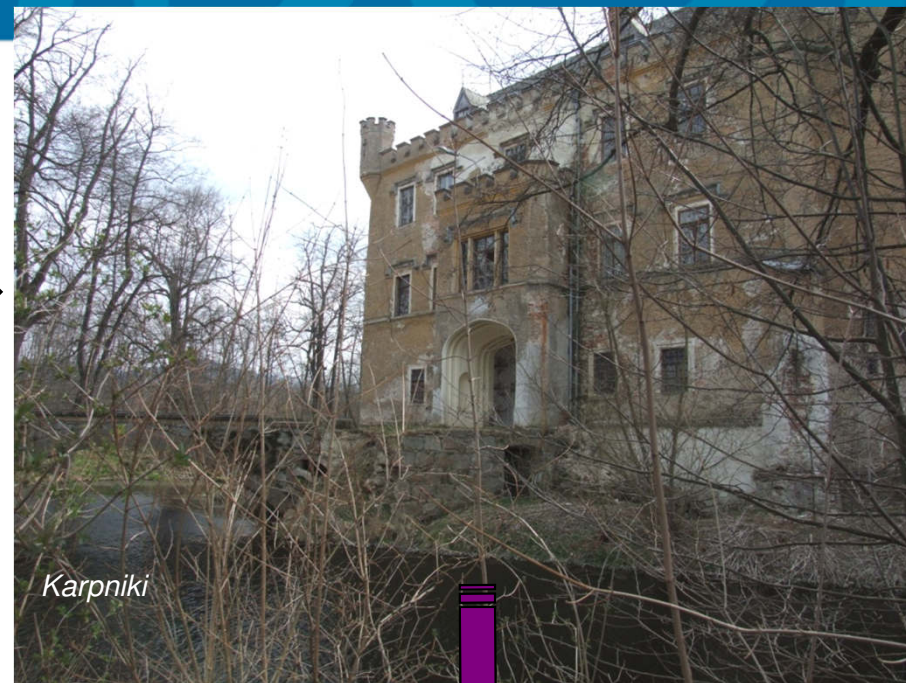
Staniszków

Bukowiec

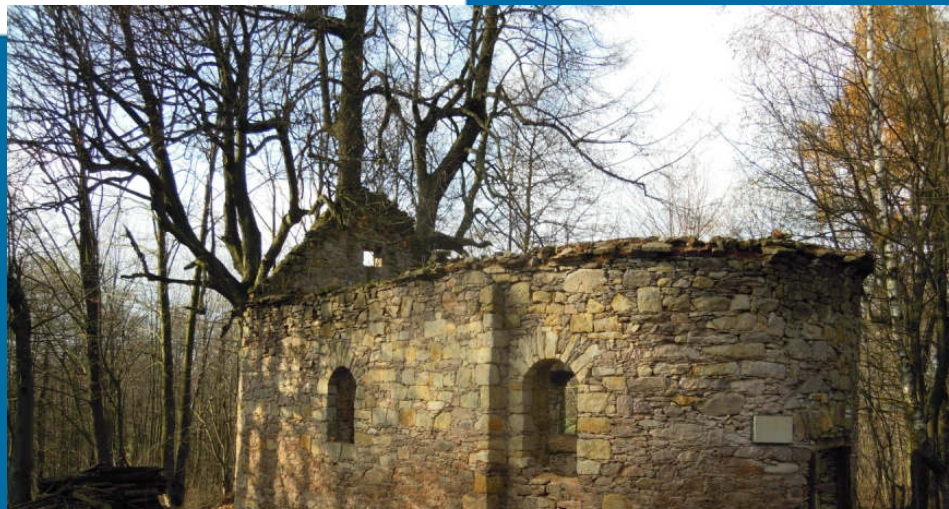

Karpniki

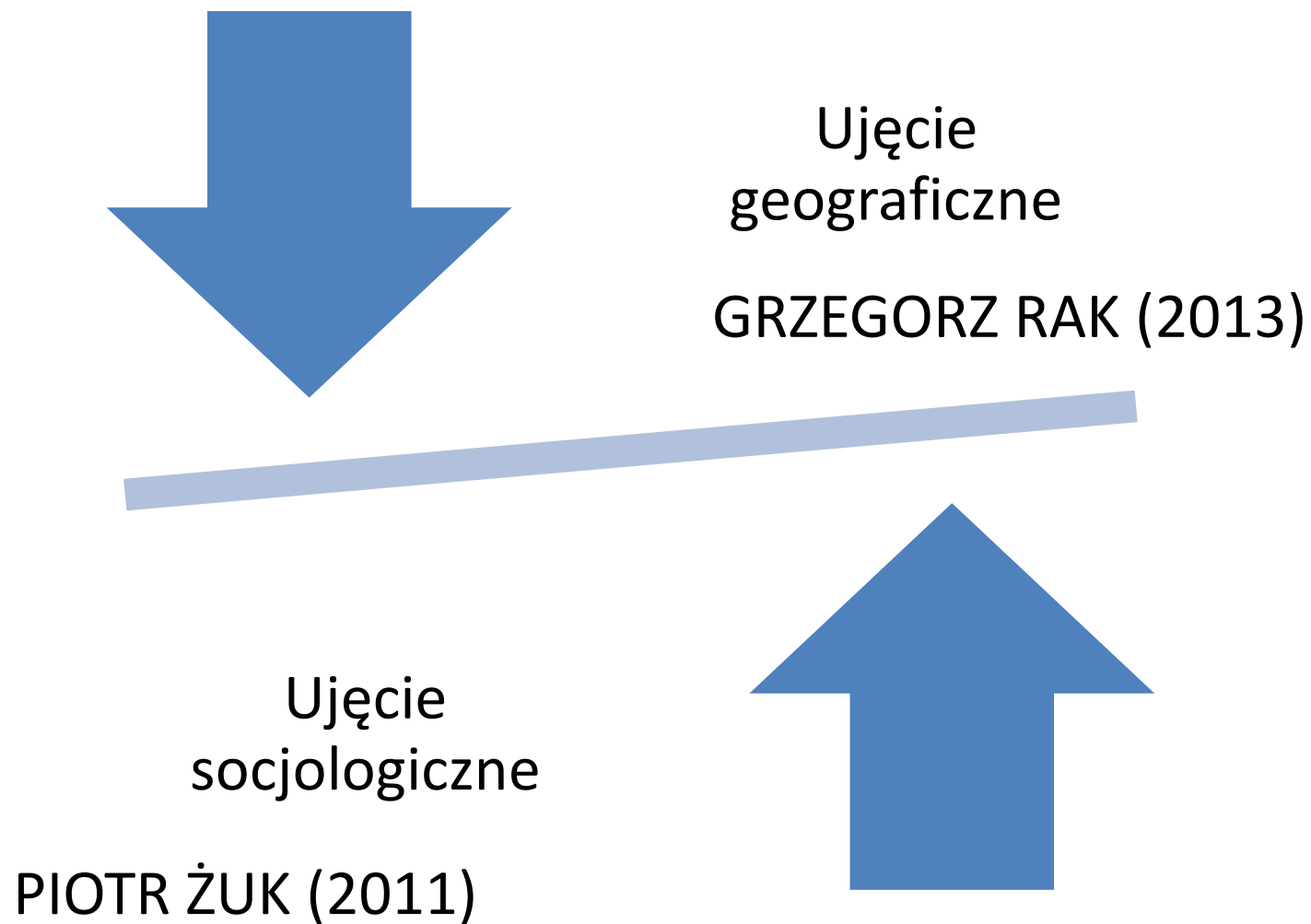
Łomnica

Wojanów

FRAGMENT
BAROKOWEJ FIGURY
PRZYDROŻNEJ
Z 1777 r.

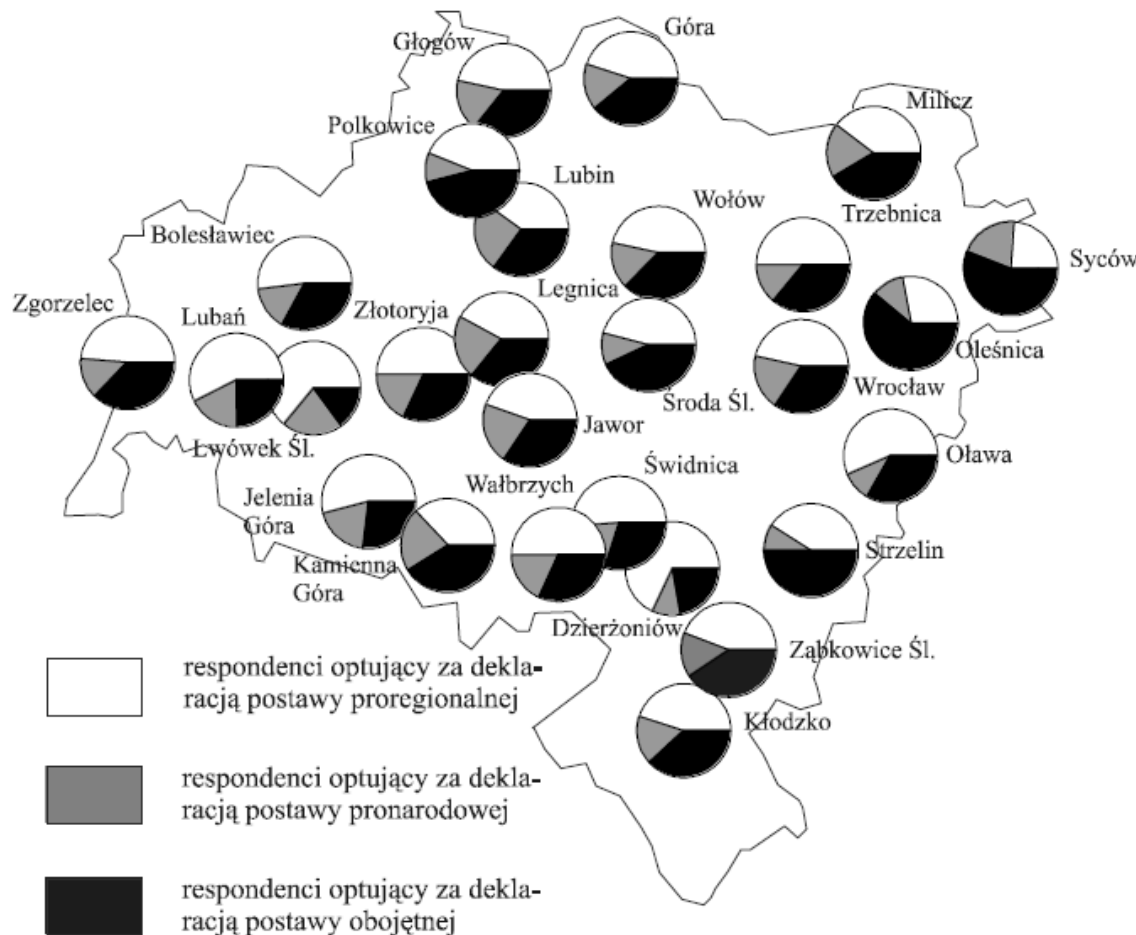

3A. UJĘCIE GEOGRAFICZNE

Postawy respondentów wobec wielokulturowej spuścizny Dolnego Śląska

Proregionalna: 46,6% próby,

Rewitalizacja - autochtonizacja

Pronarodowa: 16,6%;

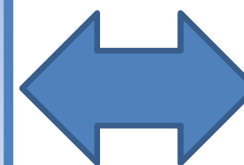
Natywizm - hermetyczność

Obojętna: 36,8%

RAK (2013) – WYNIKI BADAŃ

Więź ideologiczna – świadomość uczestnictwa we wspólnocie; postawa zaangażowania emocjonalnego wobec dziedzictwa (tradycji, historii, krajobrazu, architektury etc.)

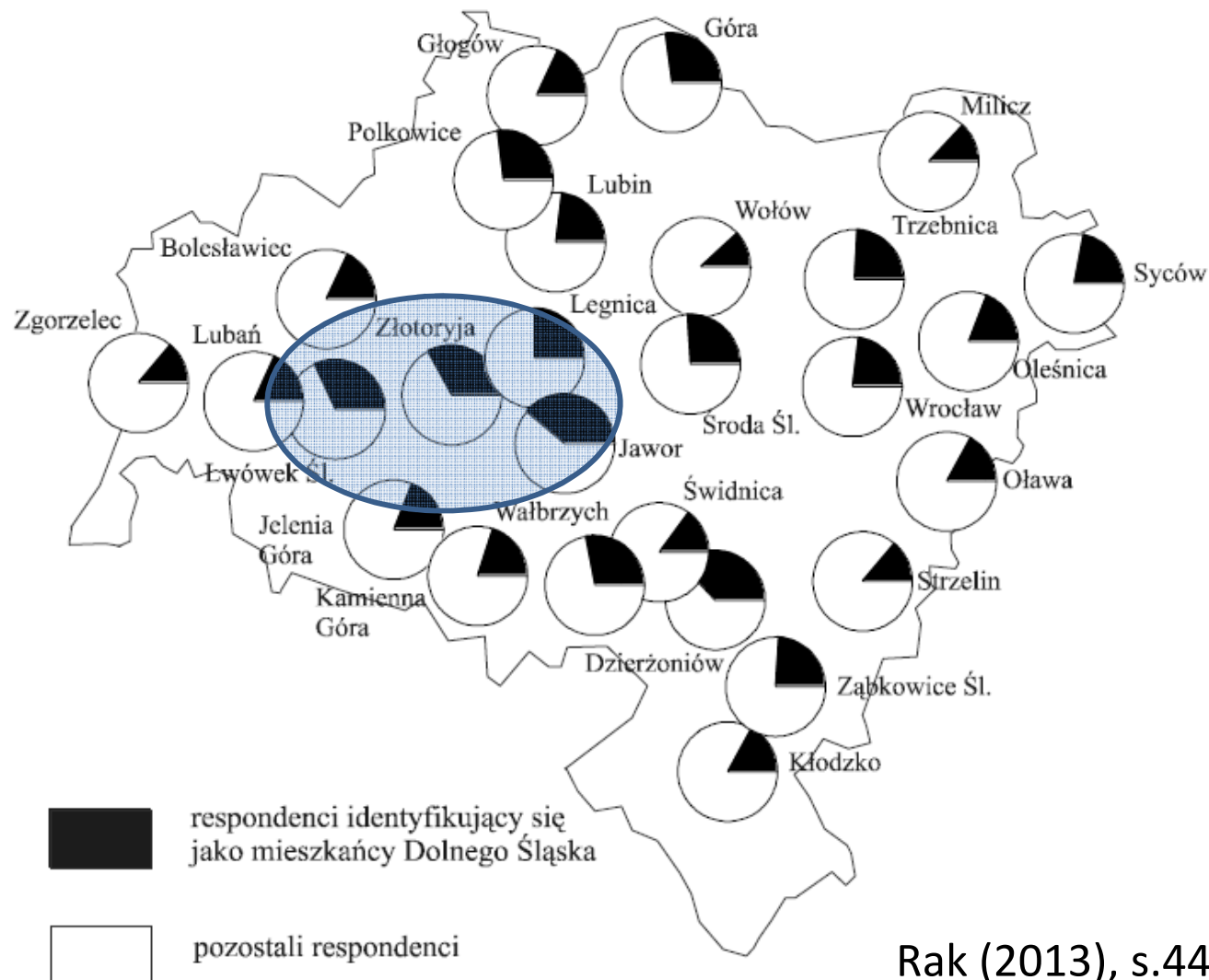
Identyfikacja z regionem:
21% badanej młodzieży

Sfera krajobrazowa jest uznana za własną, a historia i spuścizna materialna akceptowane i uznane za cechy charakterystyczne regionu

3A. UJĘCIE GEOGRAFICZNE

Zróżnicowanie przestrzenne postawy identyfikacji respondentów z Dolnym Śląskiem

Badania tożsamości Dolnoślązaków (Żuk, 2011)

Wyniki nawiązują do przestrzeni geograficznej/krajobrazu

1. Skojarzenia z Dolnym Śląskiem – brak (30%); Wrocław; atrakcyjny krajobraz
2. Odwołania do prywatnych ojczyzn (tożsamość zakorzeniona w przestrzeni) – słabsze poczucie tożsamości społecznej
3. Symbole i wartości intersubiektywne kojarzone z Dolnym Śląskiem – brak (40%), zabytki Wrocławia, krajobraz (Sudety, Karkonosze, Śnieżka)

**Duża rola komponentu geograficznego (krajobrazowego)
w kształtowaniu regionalnej tożsamości**

**Znaczenie praktyk turystycznych dla praktykowania
„dolnośląskości”**

Współcześnie prowadzone badania socjologiczne dowodzą, że ludzie zamieszkujący Ziemie Zachodnie i Północne tworzą społeczności postmigracyjne, pozbawione tożsamości regionalnej i własnej przestrzeni symbolicznej.

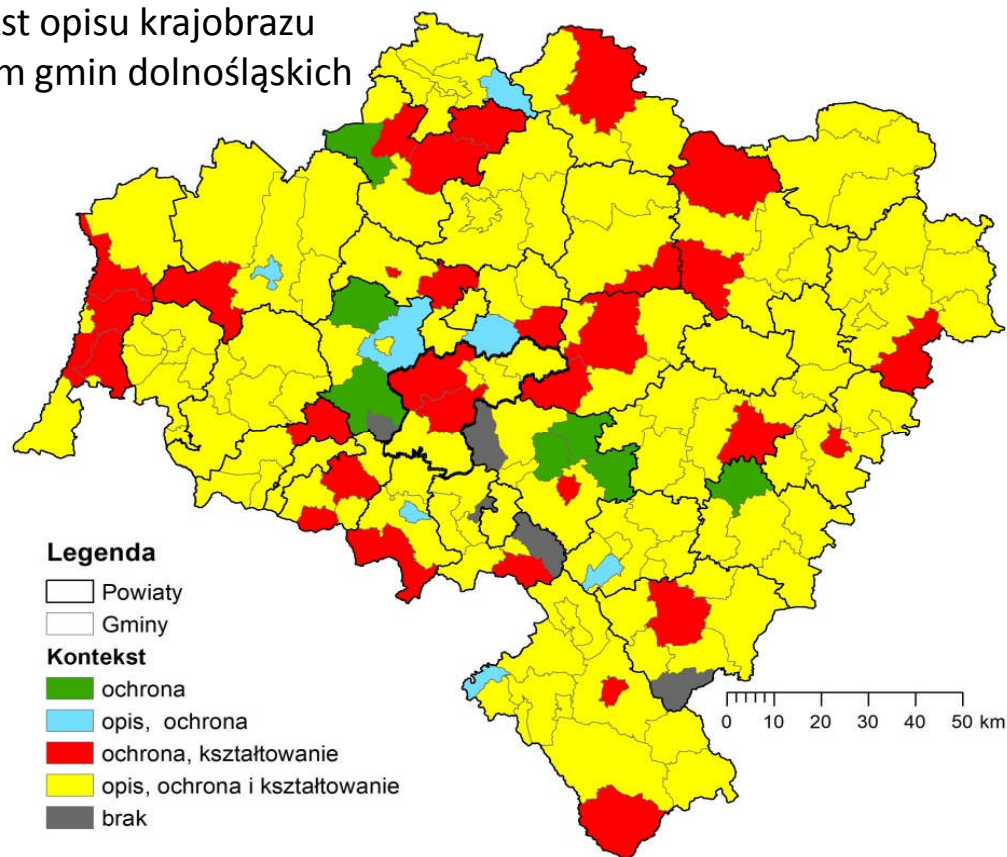
(Durka, 2011; Sakson, 2011; Leoński, 2014, Biskupska 2017)

Analiza zagadnień krajobrazowych zawartych w *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania gmin dolnośląskich (1)*

- Ukazanie znaczenia krajobrazu (lub jego braku) oraz jego funkcji w planowaniu przestrzennym gmin na terenie Dolnego Śląska
- Określenie, do jakiego stopnia krajobraz jest istotnym elementem planowania rozwoju przestrzennego i gospodarczego gmin

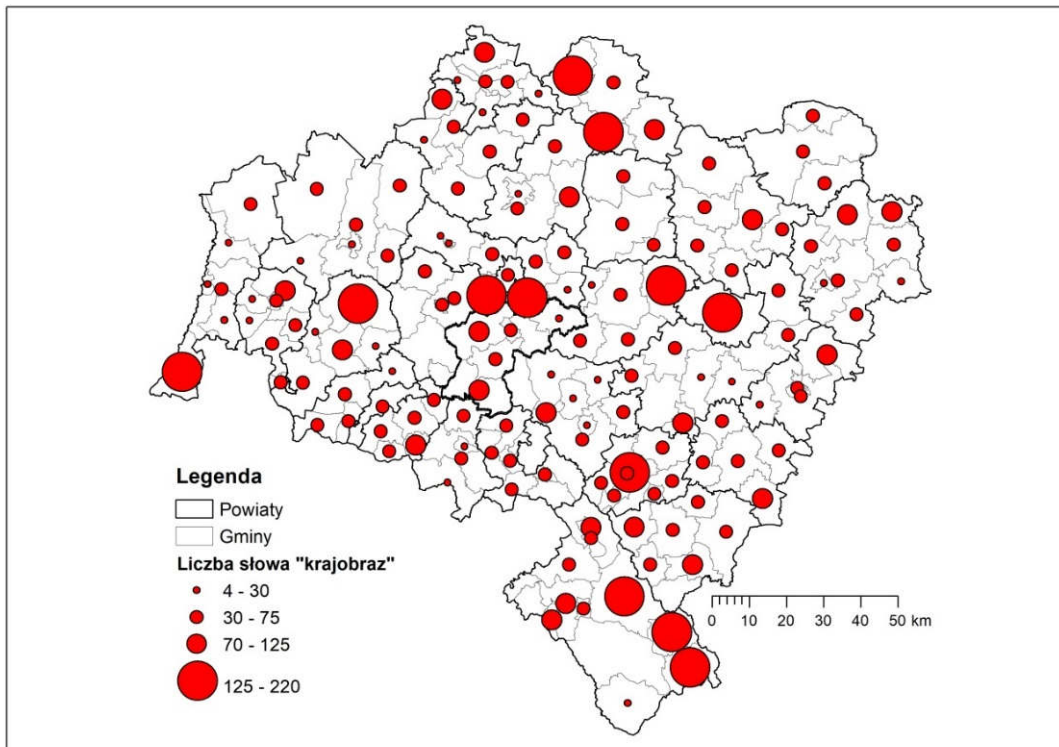
Kontekst opisu krajobrazu
w Studium gmin dolnośląskich

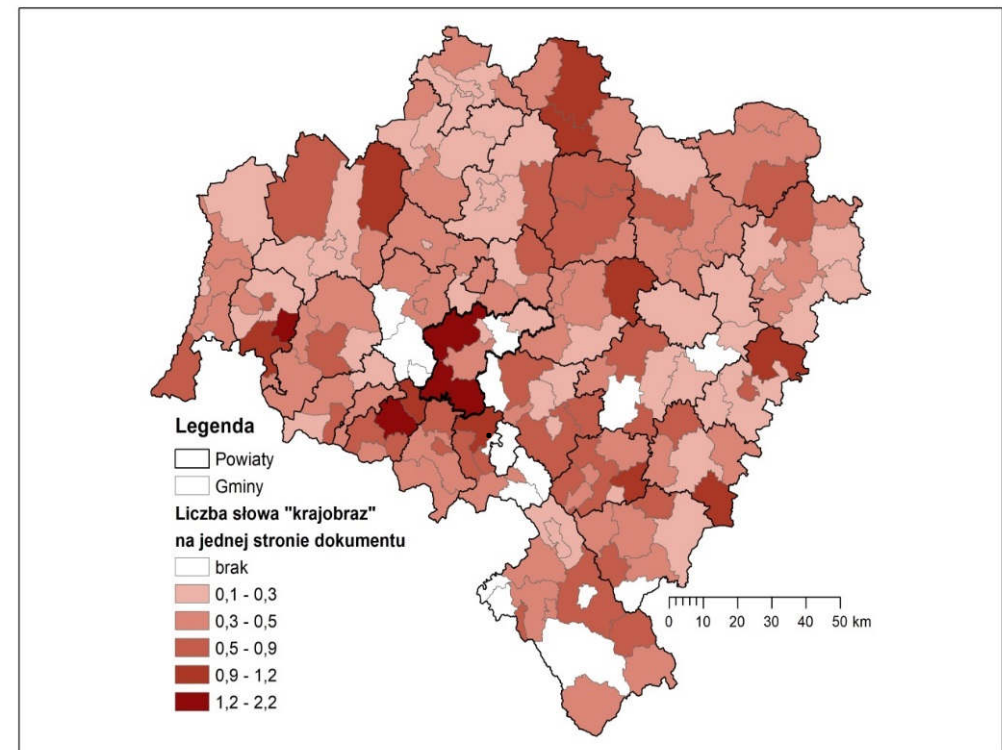
Źródło: opr. wł. na podstawie
„Studium Uwarunkowań i
Kierunków Zagospodarowania
Przestrzennego” gmin
dolnośląskich.

Analiza zagadnień krajobrazowych zawartych w *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania* gmin dolnośląskich (2)

Liczba użytego słowa krajobraz w Studiach gmin dolnośląskich

Wskaźnik liczby słów krajobraz na jednej stronie Studium...

Analiza zagadnień krajobrazowych zawartych w *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania* gmin dolnośląskich - wnioski

- Znaczna niejednorodność dokumentów i ich zawartości
- Generalne zauważenie i uwzględnienie walorów krajobrazowych, jednak przełożenie na podejmowane konkretne działania jest już znacznie słabsze i bardzo zróżnicowane pomiędzy gminami
- Duża ogólnikowość stwierdzeń odnośnie ochrony i kształtowania krajobrazu w dokumentach – brak głębszego docenienia specyfiki lokalnej

- Potrzeba realizacji badań dotyczących percepcji krajobrazu i poczucia tożsamości regionalnej w przekroju wielopokoleniowym i z uwzględnieniem środowisk miejskich i wiejskich
- Cel – wskazanie źródeł i uwarunkowań budowania poczucia tożsamości w celu opracowania strategii jej wzmocnienia, co w efekcie prowadziłoby do uaktywnienia lokalnych środowisk np. w projektach rozwoju turystyki
  - Wzmocnienie roli edukacji regionalnej w szkołach
  - Uszczegółowienie dokumentów planistycznych na poziomie gminy